

APLICAREA CONVENȚIEI DE ARMISTIȚIU ÎN JUDEȚUL ALBA

SILVIU IONAȘ

Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale

Materialul este documentat pe dosarele din cadrul fondului Prefectura Județului Alba, Biroul pentru Aplicarea Armistițiului, fond care în mod ciudat, nu a fost solicitat de către cercetători și face parte din intenția de valorificare și de aducere în atenția publică a documentelor deținute de Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale. În luna mai a anului 2015 a fost organizată chiar o expoziție, în care au fost prezentate documente din fondul amintit, expoziție ce a avut titlul „Calvarul despăgubirilor de război”.

Articolele 11 și 12 ale Convenției de Armistițiu semnată în data de 12 septembrie 1944, la Moscova, între România, pe de o parte, și Uniunea Sovietică, Regatul Unit al Marii Britanii și Statele Unite ale Americii pe de altă parte, stabileau despăgubirile de război pe care România urma să le plătească Rusiei¹. Punerea în aplicare a prevederilor acestei convenții, cădea la nivel central în sarcina Ministerului Afacerilor Interne, prin Serviciul pentru Aplicarea Convenției de Armistițiu, iar la nivel local, se ocupa Prefectura, prin Biroul pentru Aplicarea Convenției de Armistițiu.

Din documentele studiate rezultă că nu s-au formulat instrucțiuni sau proceduri clare despre modul concret de aplicare a prevederilor convenției, ca urmare, există foarte multă confuzie și abundă corespondența cu solicitări de explicații între administrația locală și cea de la nivel central. Un astfel de exemplu, despre felul în care la un moment dat autoritățile se încurcă în propriile ordine, sună după cum urmează: telegramă fulger a Prefectului Județului Alba către Ministrul Afacerilor Interne, Serviciul Administrativ pentru Aplicarea Armistițiului „*Ordinul 155.019 raportăm că ordinul 153.767 din 26 ianuarie 1945 se referă la restituirea animalelor în U.R.S.S. și nicidecum la arhive stop. Rugăm din nou binevoii a ne comunica rezultatul raportului 88 din 20 ianuarie 1945 stop*”²

De departe, cele mai multe probleme sunt legate de rechiziționarea animalelor ce urmează a fi predate U.R.S.S. De-a lungul războiului, statul român, prin Serviciul Capturi, a oferit animale văduvelor celor căzuți pe front, sau familiilor sărace, care acum erau obligate să le restituie. În cele mai multe

¹ Text publicat în Monitorul Oficial nr. 219 din 22 septembrie 1944; despre convenția de armistițiu vezi și Scurtu, Buzatu 1999, p. 475, 488-490; Bărbulescu, Deletant, Papacostea, Teodor 2007, p. 377-387; Scurtu 2010, p. 103 sqq.

² SJAAN, fond *Prefectura Județului Alba, Biroul pentru Aplicarea Armistițiului*, dos. 76/1945, f. 25.

cazuri acest lucru era imposibil, deoarece aceste familii au sacrificat sau au vândut animalele respective, pentru a-și putea asigura mijloacele de subzistență, le-au pierdut în urma unor situații de forță majoră sau chiar le-au fost confiscate abuziv de către trupele sovietice în trecere. Această realitate transpare dintr-o telegramă fulger adresată de Prefectul Județului Alba, Serviciului pentru Aplicarea Convenției de Armistițiu, în data de 23 februarie 1945:

„Urmare a ordinului 152439 rugăm binevoii a ne comunica urgent stop

1. Dacă se restituie URSS-ului și de cine animalele moarte sacrificate sau înstrăinate înainte de 23 august 1944 stop

2. Cine este obligat să înlocuiască animalele moarte sau sacrificate aflate la Centrul de Iernat stop. Din ce fonduri se vor procura aceste animale și la ce dată stop

3. Cine va înlocui animalele moarte sacrificate înstrăinate sau pierite din cauză de forță majoră la deținători după 23 august 1944 și care nu dispun de fonduri pentru înlocuirea lor stop

4. Ce măsuri putem lua față de deținătorii de animale care au murit sau au fost sacrificate după 23 august 1944 și care refuză înlocuirea lor stop Dacă Prefectura va proceda la înlocuirea lor pe spesile deținătorului și din ce fonduri stop

5. Dacă animalele moarte pierite din cauză de forță majoră însă nu din neglijența deținătorului se restituie URSS-ului sau nu stop în caz afirmativ cine este obligat a le înlocui stop”³

Există nenumărate liste nominale, din toate localitățile județului, cu persoanele care predau animale pentru a fi trimise în U.R.S.S. Fără a mai insista asupra acestui punct, prezentăm totuși modul de organizare al convoaielor de animale ce pleacă spre est. În ordinul nr 151.230/1944 al Ministerului Afacerilor Interne către Prefecturi se menționează:

„1. Veți stabili de acord cu medicul veterinar al județului rația pe cap de vită.

2. Veți fixa în acord cu prefectura vecină traseul convoaielor în cuprinsul județului dvs., ocolindu-se localitățile contaminate.

3. Veți stabili de acord cu organele Comisiunii Aliate de Control care solicită vitele, centrele de colectare și punctele de plecare a convoaielor din județul dvs.

4. Veți stabili de acord cu organele sovietice punctele de predare la frontieră.

5. Veți comunica județelor de pe traseu, până la punctul de frontieră unde se predau vitele, efectivul convoaielor formate din județul dvs. și data probabilă a sosirii convoaielor în județele respective, cu indicarea rutei.

³ Loc. cit., dos. 26/1944, f. 10.

6. *Veți comunica județului vecin de pe traseu de efectivul convoaielor provenite din județul dvs. și a convoaielor în tranzit din alte județe, arătând și punctele prin care convoaietele intră în județul vecin.*

7. *Veți lua măsuri ca aceste convoaie să fie întâmpinate la intrarea în județ de un delegat al Prefecturii, care va conduce convoaietele pe ruta stabilită până la eșirea din județ.*

8. *Fiecare comună va asigura paza semănăturilor și al convoaielor pe teritoriul ei.*

9. *Veți organiza pe itinerariul stabilit și de acord cu prefectura vecină punctele de popas, adăposturile, punctele de hrănire, adăparea și eventual potcovirea, repartizând și un număr de medici particulari cu medicamentele necesare pentru asistența veterinară a vitelor.*

10. *Fiecare convoiu va fi însoțit de un agent veterinar pe itinerariul din județul dvs.*

11. *În centrele de oprire, vitele trebuiesc păzite cu gărzi organizate de jandarmi și trebuie să găsească furaje pentru noapte și ziua următoare precum și apa pentru adăpat.*

Se va avea în vedere că vitele nu pot parcurge mai mult de 15-20 km. pe zi.”⁴

O mare parte din produsele ce sunt predate U.R.S.S.-ului ca despăgubiri de război o reprezintă cerealele, existând și în acest caz liste nominale din toate localitățile județului.

În categoria bunurilor ce se restituie U.R.S.S. sunt incluse abuziv absolut toate bunurile ce provin de pe teritoriul sovietic, din Basarabia sau din Bucovina de Nord. Toți cetățenii care dețin asemenea bunuri sunt obligați să le declare la Poliție și să le predea. Este vorba despre obiecte de mobilier, îmbrăcăminte, până la cele mai mărunte obiecte de uz casnic. Una dintre aceste declarații sună după cum urmează:

„Subsemnatul Suvetiu Victor [...] am cumpărat în Cernăuți Bucovina în anul 1942, de la două persoane particulare următoarele obiecte:

1. De la dl. Moscovici Isidor din Cernăuți [...] în baza unui contract de vindere cumpărare, vizat de Adția Financiară Cernăuți sub Chitanța nr. [...] următoarele obiecte ale unei garsoniere: un divan la pat, sofa cu două dulapuri laterale, una măsuță rotundă, un dulăpior șifonieră cu oglindă de perete, o măsuță rotundă-etajeră de colț, altă măsuță rotundă, două scaune taburete, un fotoliu îmbrăcat în pânză albastră și un scaun îmbrăcat în pânză albastră. Întreg mobilierul este lucrat în lemn de stejar cu placaje exterior de mahon.

⁴ *Loc. cit.*, dos. 40/1944-1945, f. 6-7.

Cum se menționează în contractul de vindere-cumpărare, aceste obiecte le-am cumpărat în stare degradată, iar subsemnatul le-am reparat pe cheltuiala mea.

2. De asemenea, am cumpărat de la Spiegel David din Cernăuți [...] în baza unui contract de vindere-cumpărare vizat de Adția Financiară Cernăuți sub chitanța nr. [...] una masă de scris, un dulap bibliotecă cu două uși laterale de sticlă și un scaun de birou. [...]

Aceste obiecte le-am adus în țară și le-am depozitat la o mătușe a soției mele din Sebeș-Alba. [...]

În baza adresei nr. [...] a Subcomisiunii prin care îmi aprobă predarea până la 21.XI.1944 inclusiv, am onoare a vă reda în termenul sus specificatele obiecte cu următoarele mențiuni.

1. - aceste obiecte le-am cumpărat de la persoane particulare făcând acte libere de comerț, în baza unor contracte de vindere-cumpărare vizate conform dispozițiilor legale.

2.- ele nefiind obiecte ridicate din cauza de războiu și nici luate cu forța sau cumpărate de la Dir. Romanizări ca provenite de la persoane dispărute, cred că nu ar trebui restituite”.⁵

În continuare, vom enumera câteva dintre bunurile de proveniență sovietică ce urmează a fi predate, așa cum apar menționate în tabelele centralizatoare: motor pentru barcă, pat de fier, cerceaf pentru plapumă, covor de perete imprimat, cuvertură de pat dantelată, perdele croșetate, plapumă cu față satin, potir pentru biserică din argint, linguriță pentru biserică din argint, pianine, veștminte cu accesoriile din catifea neagră, șifonier, pat de lemn, bidoane de tablă, ceainic de tablă, câni de tablă, lighean de tablă, linie de lemn, chiuveță, pișoar, ș.a.m.d.

După cum am exemplificat deja, ceea ce se predă U.R.S.S.-ului conține liste cu cele mai mărunte bunuri, însă se ajunge până la mașini și instalații industriale, fabrici și utilaje agricole sau aparate de măsurare de precizie. Astfel de exemple sunt *Fabrica de postav* din Sebeș, evacuată din Teplîța, jud. Chilia în 9 vagoane, *Fabrica M.A.T. Basarabia*, evacuată la Aiud, din Chișinău, în două vagoane, presă de ulei evacuată la o persoană fizică, din Tătărești, jud. Chilia într-o jumătate de vagon, mașini de cusut, mașini de calculat, războaie de țesut, motoare, pompe, compresoare, ventilatoare, cazane, cântare etc.

O altă categorie cu obiecte ce urmează a fi predate U.R.S.S.-ului sunt trecute în listele Spitalului de Stat Alba Iulia și conține medicamente, pansamente, aparate sanitare, instrumentar, mobilier sanitar (mese de operație, mese ginecologice, aspirator de lapte, paturi de fier, dulapuri pentru medicamente, suport de eprubete), efecte sanitare, vehicule sanitare, diverse

⁵ *Loc. cit.*, dos. 25/1944-1945, f. 52.

materiale (bidoane de tablă pentru medicamente, casete cu filme radiologice, furculițe, linguri, ligheane, lacăte, lămpi, tocuri de scris, etc.).

Aplicarea Convenției de Armistițiu duce și la scoaterea din circulație a unor cărți de la Biblioteca Liceului de Fete din Alba Iulia, Biblioteca Publică din Alba Iulia, Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia și de la biblioteca Liceului „Titu Maiorescu” din Aiud. Între acestea enumerăm: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, *Pasteluri*, *Suvenire*, *Ostașii noștri*; Mircea Rădulescu, *Leii de piatră*; N. Iorga, *Les roumains au-dela du Dunister*, M. Kogălniceanu, *Îmbunătățirea soartei țăranilor*, I. Simionescu, *Scrisori către un învățător*, Anton Pann, *Culegere de proverbe sau Povestea vorbei*, Al. Coriolan, Mihail Eminescu, *Poezii*, N. A. Constantinescu, *Originea și expansiunea românilor* și multe alte lucrări.

O categorie aparte de bunuri ce trebuie predate U.R.S.S. sunt cele ale Muzeului de Antichități din cadrul Universității din Iași și cele primite de Institutul de Turcologie, Facultatea de Litere Iași de la Serviciul Capturi. Ambele instituții au fost evacuate la Alba Iulia. Muzeul de Antichități din Iași predă 8 lăzi, conținând foarte multe obiecte de inventar, grupate pe următoarele categorii: vase de sticlă, vase antice, ceramică pictată și nepictată, busturi antice de piatră, torsuri, statuete de calcar.

Aplicarea Convenției însemna nu în ultimul rând și predarea cetățenilor sovietici „aduși cu sila” în România. Acest punct a fost oarecum mai permisiv, cetățenii ce proveneau de pe teritoriul U.R.S.S., incluzând aici și teritoriile românești cedate în anul 1940, nu au fost obligați să revină în spațiul sovietic, dacă nu au dorit acest lucru. Toți trebuiau să completeze una dintre cele două declarații, în funcție de opțiune, de repatriere sau de nerepatriere. Pentru cei ce doresc să se întoarcă în U.R.S.S., statul român este obligat să le asigure gratuit transportul și hrana până la destinație.

În dosarele care ilustrează punerea în practică a Convenției de Armistițiu sunt documentate și foarte multe abuzuri și crime săvârșite de Armata Sovietică pe teritoriul județului Alba, însă acestea vor face obiectul unei alte cercetări. Nu am dorit ca ele să constituie doar un alt punct din acest articol. Oricum, modul în care s-a aplicat Convenția de Armistițiu în județul Alba necesită o cercetare temeinică și de durată, această contribuție având doar rolul de a prezenta potențialul subiectului și existența informației pentru documentare.

Application of the Armistice Agreement in Alba County

ABSTRACT

This paper was written following consultation of files from the holdings of Alba County Prefecture, the Office of Armistice Application, items that were not yet requested at the reading hall of Alba County Branch of the National Archives, its owner. Cereals, animals were paid to the USSR, as war reparations. From trifles it came to machines and industrial installations, companies and agricultural implements or instruments having a measurement accuracy. A special category of goods that must be handed over to the USSR are those of the Antiquity Museum from Iassy University and those received by the Institute of Turkish Studies, Iassy Faculty of Letters from the Collection Office. Last but not least, application of the Agreement also meant handing over of the Russian citizens „forcefully held” in Romania, but only if they wish to leave. For those who want to return to the USSR, the Romanian state is required to ensure the transport and food till destination for free.

Abrevieri bibliografice

- Bărbulescu, Deletant, Papacostea, Teodor 2007 - Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, București, Editura Enciclopedică, 2007
- Scurtu 2010 – Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi. Mihai I*, Ed. Enciclopedică, București, 2010
- Scurtu, Buzatu 1999 – Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Ed. Corint, București, 1999
- SJAAN - Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale

Cuvinte-cheie: fond arhivistic, convenție de armistițiu, Uniunea Sovietică, despăgubiri, retrocedări

Keywords: archive holdings, armistice agreement, the USSR, war reparations, retrocessions